

YURTTAŞLIK EĞİTİMİ VE İLKELERİ

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Eğitim etkinliklerini, George Kerschensteiner gibi, çok geniş anlamda düşünecek olursak bunun bir «yurttaşlık eğitimi» olabileceğini kabul edebiliriz. Bunu böyle kabul edersek, çocuğun etkilendiği her olayın yurttaşlık eğitimi ile ilgili bir yönü olacak demektir. Bunu, belki, her olayda açıkça göremeyiz. Her eğitim etkinliği, böyle bir amaca ya doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak yardım eder. Buradan, bazı etkinliklerin yurttaşlık eğitimine daha çok yardım ettiği sonucu çıkar. Okulda kurulacak demokratik öğrenci yönetiminin bundaki payı büyük olacaktır.

Yurttaşlık eğitimini, eğitim için genel bir amaç olarak kabul eden Kerschensteiner, bunun yalnızca yurttaşlık bilgisi dersi öğretimiyle sağlanacak bir iş olmadığını belirtiyor. O, bu konuda şöyle düşünmektedir: Yurttaşlık eğitimi, ötekilerin yanında sürüp duran bir girişim değildir. İnsan eğitimini tamamlamak ve yetkinleştirmek için bulunması gereken bir şey de değildir. Yurttaşlık eğitimi, insanı «insan» yapmanın bütün öteki amaç ve ereklerini içine alan eğitimin ta kendisidir...¹

Mil Fcerster de aynı konuda, aşağı yukarı aynı görüşü paylaşıyor; fakat bu konuda ağırlığı başka noktalara kaydırıyor. Ona göre yurttaşlık eğitiminin en önemli görevleri, yalnızca devlet örgüt ve kuruluşlarını bunların ödev ve sorumluluklarını doğru kavratmak değil, uygulamanın tam olması için, özellikle önemli olan **karakter** ve **ahlak** özelliklerinin planlı olarak geliştirilmesi ve işlenmesidir. Her iki eğitimcinin de ortak görüşleri, yurttaşlık eğitiminin devlet kuruluşlarını tanıtarak yalnızca dersler aracılığıyla yapılamayacağıdır. Kerschensteiner, bunun, kişinin kendi kendine yaparak ve yaşayarak, yani **iş içinde ve iş aracılığıyla** elde edilebileceğini; Foester ise, bunun bireyde karakter ve ahlâk özelliklerinin iyi bir eğitimle geliştirilerek sağlanabileceği kanısındadır. Burada, ahlak ve karakterin de yaşamalarla gerçekleşebileceği düşünülürse, aralarında fazla bir görüş ayrılığı bulunmadığı, fakat, Kerschensteiner'in görüşünün diğerinden daha etkili bir görüş olduğu söylenebilir.

Yurttaş, yurtları veya yurda ilişkin duyguları aynı olan insanların her biridir. Bir ülkede yurttaşlar, kendi aralarında örgütlenerek devleti oluştururlar. Bundan sonra, devletle yurttaşlar arasında ilişkiler başlar. Devlet, yurttaşlarına iyi bir «yaşam» sağlamak için birtakım ödev ve sorumluluklar verir.

(1) İnan M. Rauf. *Çocuğa Göre Okulda Eğitim ve Erdirim*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi 1952, S. 128.

luluklar yüklenir. Yurttaş da devletin oluşturulması, ödev ve sorumluluklarını gerçekleştirebilmesi için birtakım ödevler yüklenir.

Yurttaşın temel hakları ve ödevleri Anayasa'da saptanmış ve kendi içinde: (1) Genel hükümler, (2) Kişinin hakları ve ödevleri, (3) Sosyal ve iktisadî haklar ve ödevler, (4) Siyasî haklar ve ödevler olarak kümelendirilmiştir.

Burada :

1. Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir... (T. C. Anayasa'sı, Madde : 10)
2. Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme haklarına ve kişi hürriyetine sahiptir... (T. C. Anayasa'sı, Madde : 14)
3. Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için, sosyal, iktisadi ve mali tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler; işsizliği önleyici tedbirleri alır. Angarya yasaktır... (Madde : 42)
4. Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.. (Madde : 61)
5. Yurt savunmasına katılma, her Türk'ün hakkı ve ödevidir. Bu ödev ve askerlik yükümü kanunla düzenlenir. (Madde : 60)

gibi hükümler yer almıştır. Anayasa'da yer alan hakların özüne dokunulmaksızın yasalarla yeni düzenlemeler de yapılır. Her yurttaş, yasaların hükümlerine uymak zorundadır.

«Yurttaşlık eğitimi bireyde yukarıda belirttiklerimize benzer çeşitli hak ve ödevleri yerine getirecek biçimde bir davranış değişikliği görülmesini sağlamak demektir. Yurttaş, bir yandan yurttaşlık ödevlerini yerine getirirken, öte yandan seçtiği başka yurttaşlara devleti yönetme görevleri verir. Böyle olunca, yurttaşlık eğitimi «hiçbir zaman tek yönlü» anlamamak gerekir. Yönetilenler ve yöneticiler iyi bir yurttaşlık eğitimi aldıktan sonra, yönetim daha düzgün olacaktır.

Yurttaşlık eğitimi, yeni, bir yurttaş olarak kendi hak ve ödevlerini bilmek ve bunu gerçekleştirmek, ailede, anackulunda başlayarak yaşam boyunca sürer. Okullar, bu konuda en büyük sorumluluğu almıştır. Okul; bunu da, daha çok ders dışı etkinlikler aracılığıyla sağlar. Bu nedenle, bu konu, okul çalışmalarında önemli bir yer tutar.

Ders dışı etkinliklerin, öğrenci yönetimi ve buna bağlı çeşitli öğrenci kollarının okulda yapacağı çalışmalar, çocuklara, yurttaşlık eğitimi yönünden son derece yararlıdır. Çocuk, bu sayede ,okulda toplum yaşamının gerektirdiği düzen kurallarını yaşayarak öğrenecektir. Ders dışı etkinlik türlerinin her biri, toplumda vardır ve hepsi de çocuğu iyi bir yurttaş olmaya hazırlayıcı niteliktedir. Okuldan gereği gibi yararlanamamış olanlara uygulanan temel eğitim, sosyal eğitim, halk eğitimi gibi adlarla anılan ve yetişkinleri hedef tutan eğitim de aslında yurttaşlık eğitimidir.

Okulda Yurttaşlık eğitiminin gerçekleştirilmesiyle ilgili ilkeler şunlar olabilir :

1. Öğrenciler kendi ilgi ve gereksinimlerini karşılamak ve okulun yönetiminde ödev ve sorumluluk almak için belli bir esasa göre, kendi kendilerine örgütlenmelidir. Burada, dikkat edilirse, iki önemli nokta belirtiliyor : (1) Öğrencilerin ilgi ve gereksinimleri, (2) Okulun yönetiminde ödev ve sorumluluk alınması. Öğrencilerin gelişebilmeleri için, onların ilgi ve gereksinimlerinin karşılanması gerektir. Bunları en iyi bilen kuşkusuz öğrencilerin kendileridir. Bunun için, ders dışı etkinlikler ve bunlarla ilgili sorunları, öğrenciler ortak bir çalışma ile öğrenmelidirler. Örneğin : Bir ilkokulda, öğrencilerin ders dışı etkinliği olarak bir eğlence düzenlenebilir. Bu gereksinim, öğrencilere, birçok bilgi ve alışkanlık kazandıracaktır. Gene bunun gibi, çevre okullarından birine yapılacak bir ziyaret de aynı amaca hizmet edebilir. Öğrencilerin okulun yönetiminde ödev ve sorumluluk almaları da daha az önemli bir amaç değildir. Okul yönetimi, zaman zaman okulda yapmayı düşündüğü değişiklikler hakkında öğrencilerin de görüşünü almalıdır. Bu, son zamanlarda sık sık sözü edilen «öğrencilerin yönetime katılması» görüşünden farklı bir anlam taşır. Bu fikir, alınan bütün kararlarda öğrencinin «oy»u olması anlamında anlaşılması gerekir. Bu, yönetimle ilgili bir konuda, bilimsel bir tartışmaya öğrencilerin katılmasını sağlamak ve bu yoldan, onların görüşlerini öğrenmek için yapılır. Bunun başka bir yararı da öğrencilere doğru tartışma yapabilme alışkanlığı kazandırmaktır. Bu anlamdaki bir yönetime katılma, yönetimin daha iyi yürütülmesine yardım edebilir. Aksi halde, yönetim sorunlarını oy yolu ile çözmeye çalışmak birtakım sakıncalı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Bu takdirde, yurttaşlık eğitime hizmet etmesi gereken bir hareket, eğitim sınırı içinden çıkmış olur. Yönetimle ilgili kararı yöneticiler verir. Bir okulda öğretmenler kurulunun verdiği bir karar bile yönetici için ancak «istişari» bir karardır. Onu uygulamak veya uygulamamak yöneticilerin kabul etmesine bağlıdır.

2. Öğrenciler, bütün çalışmalarında demokratik esaslara bağlı kalmalı ve bunu bozmamalıdır. Demokratik esaslara göre, bir görüş, söz alarak, topluca karşılıklı anlayış içinde tartışılır ve sonunda da çoğunluğun cyu ile karara bağlanır. (Yalnız bilimsel konularda çoğunluk oyuna göre hareket edilemez). Bu karara, herkesin uyması zorunludur. Tartışmaya katılanlar, herkesin kendi düşüncesinin kendisi için doğru ve değerli olduğunu bilmeli ve karşısındakine kendi görüşlerini akıl ve mantık yolu ile kabul ettirmeye çalışmalıdır. Tartışmaya katılanlar, fikre fikirle karşı koymayı öğrenmelidirler. Bu ilkeye uyulmazsa, demokratik anlayışa sahip bir «yurttaş» yetiştirmek olanağı yoktur. Buradan anlaşılması olacağı üzere, yurttaşlık eğitimi, ulusun benimsediği yönetim biçimi ile çok yakından ilgilidir. Bu nedenle, demokratik yönetim ile otokratik yönetimin kastettiği

yurttaşlık eğitimi arasında fark vardır. Demokratik Yönetim, Milli Eğitimin amaçlarında belirtildiği üzere, bireye değer veren, onun duygu ve düşüncelerine saygı gösteren, yurt ve ulusun bütünlüğü ve kamu yararı aleyhine olmadığı sürece bunları hoş gören yönetimdir. Öğrenci, konuyu, kendi ve çevresi ile bilim ve hukuk açısından görebilme alışkanlığını, yaparak ve yaşayarak öğrenme yoluyla kazanmalıdır.

3. Her yurttaşın toplum içinde bir işi ve görevi olmalıdır. Okulda verilecek yurttaşlık eğitimi de bu açıdan ele alınmalıdır. Bu, bir bakıma, herkesin yönetimde bir yeri olması gerekir demektir. Okulda her zaman, aynı kişilerin yaptığı bir yönetim, bundan beklenen yararı sağlayamaz. Okul, siyasal bir yönetsel savaş yeri değil, duygulardan sıyrılarak, eğitim, öğretim ve yönetimle ilgili bir konuyu, aklın ve bilimin gözü ile incelemeye alıştırmaya ya da hazırlama yeridir.

Yukardaki ilkeler içinde yetiştirilecek bir kimse, artık eskinin her söyleneni körükörüne yapan emir kulu değil, çevresine bilinçli ve etkin uyum yapan bir yurttaş olacaktır. Çünkü, yurttaşlığın gerektirdiği davranış biçimleri bu örgüt yardımı ile oldukça geniş bir uygulama alanı bulacaktır.